

Alina Wróbel

Uniwersytet Łódzki

E-MAIL: alina_wrobel@o2.pl

Czy metaforyzacja języka zmienia myślenie o współczesnej szkole?

Recenzja pracy zbiorowej

TWIERDZA. SZKOŁA W METAFORZE MILITARNEJ. CO W ZAMIAN?

Redakcja naukowa: Maria Dudzikowa, Sylwia Jaskulska

Warszawa: Wolter Kluwers 2016, ss. 501

STRESZCZENIE

W 2016 roku, w Wydawnictwie Wolters Kluwer, opublikowano monografię zbiorową pt. **TWIERDZA. SZKOŁA W METAFORZE MILITARNEJ. CO W ZAMIAN?**, pod redakcją naukową Marii Dudzikowej i Sylwii Jaskulskiej. Praca otwiera nową serię publikacji pedagogicznych, noszącą tytuł „Kultura Szkoły”. Naukowo serię redagują Maria Dudzikowa i Ewa Bochno. W recenzowanej pracy wydzielono cztery merytorycznie uzasadnione części, w których zamieszczone zostały teksty rekonstruujące działanie szkoły z zastosowaniem metafory militarnej. Badane zjawiska zinterpretowane zostały w kontekście zależności, jaka istnieje między strategią (część druga niniejszej pracy), taktykami (część trzecia publikacji) a wybranymi przykładami działania (część czwarta), w tym przypadku realizowanego w przestrzeni szkoły. Na szczególną uwagę zasługuje interdyscyplinarna perspektywa teoretyczna, do której odnoszą się autorzy tekstów zamieszczonych w tej pracy.

SŁOWA KLUCZOWE: kultura szkoły, metafora, metafora militarna, metaforyzacja języka.

W 2016 roku, nakładem Wydawnictwa Wolters Kluwer, opublikowana została monografia zbiorowa, zatytułowana **TWIERDZA. SZKOŁA W METAFORZE MILITARNEJ. CO W ZAMIAN?** pod redakcją naukową Marii Dudzikowej i Sylwii Jaskulskiej. Wyżej wskazana praca otwiera nową serię publikacji pedagogicznych, noszącą tytuł **KULTURA SZKOŁY**. Naukowo serię redagują Maria Dudzikowa i Ewa Bochno. Należy podkreślić, że projekt badawczy, którego efektem ma być ta seria wydawnicza ma szerokie humanistyczne fundamenty, opiera się na interdyscyplinarnej refleksji nad kulturą szkoły,

instytucji zajmującej kluczowe miejsce w rzeczywistości edukacyjnej. Choć problematyka dotycząca szkoły jest tradycyjnym zagadnieniem badawczym, systematycznie podejmowanym w myśli pedagogicznej (Śliwerski, 2009), to w tym przypadku, osadzona została w oryginalnie wybranej perspektywie teoretycznej, odniesiono ją bowiem do kultury szkoły, pojmowanej jako materialne, niematerialne i symboliczne elementy „życia” organizacji (Bruner, 2006). W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera metafora jako narzędzie, dzięki któremu pogłębiać i rozszerzać można rozumienie i doświadczanie rzeczywistości, w której toczy się życie szkoły (Wawrzyński-Beszterda, 2008; Łukasik, Nowosad, Szymański, 2014; Bochno, Nowosad, Szymański, 2014). Stąd recenzowany tom zawiera teksty odnoszące się do metafory militarnej, a odwołanie to jest uzasadnione merytorycznie, ale także praktycznie. Bowiem, jeśli opowiadamy się za wzmacnianiem relacji istniejącej między myśleniem i działaniem pedagogicznym, to reinterpretacja współczesnej szkoły, przeprowadzona z zastosowaniem kategorii metafory, staje się impulsem do refleksji nad realizowaną działalnością pedagogiczną i jej sensem. Recenzowana praca nie jest podręcznikiem akademickim, ale podkreślić należy, że zawiera teksty bardzo dobrze osadzone w literaturze przedmiotu, odwołujące się do interdyscyplinarnych źródeł współczesnej myśli humanistyczno-społecznej, a przy tym mające taką formę i język, że z powodzeniem zagłębić się w nie mogą zarówno teoretycy, jak i praktycy wychowania, ale także publicyści, osoby zaangażowane społecznie, czy też politycy. Dla każdej z tych grup czytelników recenzowana praca powinna być zbiorem ważnych refleksji i analiz, problematyzujących codzienność szkolną (Dudzikowa 2010). Należy także w tym miejscu podkreślić, że autorami zamieszczonych tekstów są zarówno akademicy, jak i osoby praktycznie doświadczające życia szkolnego. Stąd artykuły zamieszczone w recenzowanym tomie odnoszą się zarówno do pedagogiki, jak i pedagogii, wskazując szeroką ramę interpretacyjną, składającą się z wielu kategorii analitycznych, pozwalających reinterpretować te przestrzenie.

Tom składa się z dwudziestu tekstów, które zostały merytorycznie podzielone na cztery części. Nadano im metaforyczne nazwy: PRZEDPOLE, STRATEGIE, TAKTYKI i MANEWRY. Zasadnicze części pracy poprzedzają dwa teksty wprowadzające, autorstwa Marii Dudzikowej oraz Sylwii Jaskulskiej. Stanowią one merytoryczne wprowadzenie w tematykę tomu oraz perspektywę teoretyczną, na której oparto jego strukturę. Szczególnie ważny jest tekst Marii Dudzikowej, stanowiący kompendium wiedzy na temat metafory i metaforyzacji języka szkoły oraz języka traktującego o szkole. Dla czytelnika, który dopiero odkrywa metaforę jako narzędzie intelektualne, a nie

tylko jako środek wyobraźni poetyckiej, rozważania poprowadzone przez M. Dudzikową są bardzo ważnym fundamentem intelektualnym, przygotowującym do odbioru treści pracy. Zasadnicze części recenzowanej pracy zostały uporządkowane według klucza, który wyznacza zastosowanie metafory, w tym przypadku militarnej, do analizy kultury szkoły jako pola doświadczeń. A skoro metafora pojęciowa uważana jest za podstawowe i nieodzowne narzędzie myśli, i jako taka zakorzeniona jest w samej naturze ludzkiej interakcji ze społecznym oraz fizycznym światem doświadczenia ucieleśnionego (Dudzikowa 2016), to lektura tomu pozwala odnaleźć różnorodne mechanizmy rządzące procesami nadawania przez metaforę różnych znaczeń rzeczywistości, w tym codzienności szkolnej. Szczególną wagę przypisuje się w tym przypadku metaforyzacji militarnej, która niesie ze sobą wiele perspektyw interpretacyjnych, co potwierdzają zgromadzone teksty.

Teksty zgromadzone w części zatytułowanej PRZEDPOLE napisali: Maria Dudzikowa, Radosław Nawrocki, Bogusław Śliwerski i Sławomir Pasikowski. W ich interpretacji szkoła to pole i strona walk, toczących się nie tylko w niej samej, ale także o szkołę lub ze szkołą. W treści wskazano różnorodne konteksty (zarówno metateoretyczne, jak i makrospołeczne), a także uwarunkowania dotyczące procesów edukacyjnych, dziejących się w szkole. W tej części pracy dominują metafory batalistyczne. Jako takie niosą ze sobą określony ładunek emocjonalny, ale także walor poznawczy, odnoszący się do interpretacji szeroko rozumianej edukacji, w tym codzienności szkolnej. W ramach przeprowadzonych analiz, przywołani autorzy wskazali wiele przykładów zjawisk i procesów, których pojawianie się w rzeczywistości edukacyjnej stanowi o jej jakości i warunkuje kulturę szkoły, także szkoły naukowej (zob. Pasikowski, 2016), np. zbójcka kultura, czy terror w edukacji (Śliwerski, 2016).

Kolejna część tomu, nosząca tytuł STRATEGIE, to także teksty dotyczące edukacji szkolnej, ale w tym przypadku interpretacja życia szkolnego dokonana została z perspektywy długofalowych planów, czy też koncepcji działania. Adekwatnie specyfikę oglądu oddaje tytuł tej części. Autorami zawartych tu tekstów są: Renata Nowakowska-Siuta, Jacek Górnikiewicz, Łukasz Michalski, Marek Piotrowski i Klaudia Piotrowska oraz Anna M. Kola. Zapoznając się z ich treścią możemy poznać zależności, jakie istnieją między przyjętymi systemami wartości czy dominującym zapleczem ideologicznym, a praktyką szkolną, jako terenem, czy też przestrzenią społeczną, w której toczą się rozliczne gry interesów. Sztywny gorset (np. prawnoadministracyjny) narzucany przez polityków, zaburza spójność i logikę edukacyjnego działania w szkole oraz instrumentalizuje relacje międzyludzkie. Jest to jed-

nocześnie tego typu uwarunkowanie kultury szkoły, którego z zasady nie można marginalizować, czy też wyeliminować, ale trzeba krytycznie na nie reagować. Przywołane w tych tekstach metafory, np. pole minowe czy forteca, oddają specyfikę funkcjonowania współczesnej szkoły, dookreślając te uwarunkowania jej działania, które bezpośrednio przekładają się na jakość praktyki pedagogicznej w niej realizowanej.

Trzecia część tomu nosi tytuł TAKTYKI. Jest to zbiór tekstów dotyczących realizacji poszczególnych strategii działania. Zawęża to perspektywę oglądu, ale jednocześnie wyostrza/precyzuje spojrzenie. To ujęcie oglądu szkoły dotyczy organizacji procesu edukacyjnego uczniów, treści podręczników oraz stosowanych w szkołach sposobów sprawowania kontroli nad uczniami. Autorkami tych analiz są: Monika Wiśniewska-Kin, Urszula Markowska-Manista, Anna Babicka-Wirkus oraz Małgorzata Żytko. Refleksje zawarte w tej części pracy mają walor krytyczny/emancypacyjny, postulują odinfantyilizowanie edukacji wczesnoszkolnej, łamanie schematów funkcjonujących w kształceniu zinstytucjonalizowanym, znoszenie stereotypów i uprzedzeń, a także poszerzanie pola praktyki edukacyjnej realizowanej w szkole.

Recenzowany tom zamyka część MANEWRY. Składa się ona z pięciu tekstów, których autorami są: Sylwia Jaskulska, Katarzyna Szorc, Krzysztof Jaworski, Natalia Bednarska oraz Anna Dereń. W tym przypadku dominuje perspektywa mikro, odwołano się do relacji interpersonalnych tworzonych w szkole (głównie relacji nauczyciel–uczeń) i ich jakości oraz uwarunkowań. Autorzy tekstów dokonują analizy wybranych praktyk edukacyjnych, odwołując się przy tym do metafory manewrów jako technik działań operacyjnych. Badane zjawiska zinterpretowane zostały w kontekście zależności, jaka istnieje między strategią (część druga niniejszej pracy), taktykami (część trzecia publikacji) a wybranymi przykładami działania, w tym przypadku, realizowanego w przestrzeni szkoły. Reinterpretacja przywołanych procedur działania stanowi ważny impuls do rekonstrukcji myślenia o edukacji szkolnej i zmiany praktyki pedagogicznej.

Na tym etapie recenzji warto zauważyć, że pracę wieńczy zbiorcza bibliografia, która porządkuje literaturę przedmiotu i stanowi merytorycznie uzasadniony zestaw źródeł.

Jestem przekonana, że recenzowana praca jest owocem ważnego oglądu szkoły, zrealizowanego za pomocą metafory jako narzędzia epistemologicznego, niosącego ze sobą wartość uniwersalną. Przywołana w tekstach imponująca paleta metafor (głównie militarnych) stanowi przykład tego, w jak inspirujący sposób można badać szkołę, wskazując tym samym różnorodne uwarunkowania kultury edukacji. Wyłaniający się obraz szkoły pokazuje,

że jest to pole różnorodnych doświadczeń, a codzienność szkoły dotknięta jest wieloma patologiami i zagrożeniami, wpływającymi np. z dominującej ideologii i/lub realizowanej polityki. Dlatego niniejsza praca może być ważną inspiracją dla praktyków edukacji, nauczycieli, pedagogów szkolnych, pracowników administracji. Jestem przekonana, że lektura recenzowanego tekstu jest doskonałym impulsem do zmiany własnego myślenia o szkole i refleksji nad sensem działania.

Przypomnieć należy, że w ujęciu redaktorek tomu, kultura szkoły staje się przestrzenią symboliczną, której jakość możemy odkrywać ciągle na nowo, poszukując różnorodnych kontekstów i źródeł, zakorzenionych w szeroko rozumianej humanistyce. Tym samym, niniejsza praca twórczo wpisuje się we współczesną myśl pedagogiczną, jednocześnie wzmacnia status pedagogiki jako nauki humanistyczno-społecznej i pedagogiczny sens szkolnej edukacji. Jest także impulsem do twórczego poszukiwania takich metafor, które opiszą kulturę szkoły, a jednocześnie staną się nieodzownym narzędziem myśli.

I przewrotnie, na koniec, kilka słów o tym, co jest pierwsze w kontakcie z książką, czyli o szacie graficznej recenzowanej publikacji. Pragnę podkreślić, że zarówno format (bardzo poręczny), jak i okładka książki sprawia, że jest to publikacja przyjazna czytelnikowi, zachęca do zapoznania się z jej treścią. Uwagę szczególnie przykuwa florystyczny symbol – przebiśnieg, którego znaczenie, jest źródłem tych nadziei, które przyświecały redaktorkom serii. Ufam, że my czytelnicy, ich nie zawiedziemy, że zapoznając się z treścią pracy docenimy jej walory erudycyjne i poznawcze oraz wzbogacimy nasze myślenie o współczesnej szkole. Odpowiadając zaś na pytanie postawione na wstępie, jestem przekonana, że zastosowanie metafory wzmacnia kulturowy wymiar szkoły i pozwala ciągle na nowo problematyzować jej ogład.

BIBLIOGRAFIA

- Bochno, E., Nowosad, I., Szymański, M. J. (red.). (2014). *Codziennosc szkoły. Uczeń*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Bruner, J. (2006). *Kultura edukacji*. Kraków: Wydawnictwo UNIVERSITAS.
- Dudzikowa, M. (2010). Esej o codzienności szkolnej z perspektywy metafory. W: M. Dudzikowa, M. Czerepaniak-Walczak (red.). *Wychowanie. Pojęcia. Procesy. Konteksty. Codziennosc w szkole. Szkoła w codzienności*. (t. 5, s. 203–246). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Dudzikowa, M. (2016). Wstępnie o metaforze (także militarnej). W: M. Dudzikowa, S. Jaskulska (red.). *Twierdza. Szkoła w metaforze militarnej. Co w zamian?* (Seria „Kultura Szkoły”, t. 1, s. 11–32). Warszawa: Wolter Kluwers.
- Łukasik, J. M., Nowosad, I., Szymański, M. J. (red.). (2014). *Codziennosc szkoły. Nauczyciel*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

- Pasikowski, S. (2016). Blietzkrieg i (re)kapitulacja w drodze do Twierdzy. Poza wizję radykalnych ataków i reaktywnych obron w budowaniu wiarygodnej wiedzy. W: M. Dudzikowa, S. Jaskulska (red.). *Twierdza. Szkoła w metaforze militarnej. Co w zamian?* (Seria „Kultura Szkoły”, t. 1, s. 182–202). Warszawa: Wolter Kluwers.
- Śliwerski, B. (2009). *Współczesna myśl pedagogiczna. Znaczenia, klasyfikacje, badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Śliwerski, B. (2016). Szkoła między terroryzmem a pokojem (nie)nauczycielskim. W: M. Dudzikowa, S. Jaskulska (red.). *Twierdza. Szkoła w metaforze militarnej. Co w zamian?* (Seria „Kultura Szkoły”, t. 1, s. 152–181). Warszawa: Wolter Kluwers.
- Wawrzyniak-Beszterda, R. (red.). (2008). *Życie szkołą. Prace dedykowane Profesor Marii Dudzikowej*. Poznań: Oficyna Wydawnicza Garmond.

SUMMARY

Does language metaphorization change the thinking of contemporary school?

Review of the collective work ed. by Maria Dudzikowa, Sylwia Jaskulska, FORTRESS. SCHOOL IN A MILITARY METAPHOR. WHAT IN EXCHANGE?, Warsaw: Wolter Kluwers 2016, pp. 501

In 2016 Wolters Kluwer Publishing House published a collective monograph entitled FORTRESS. SCHOOL IN A MILITARY METAPHOR. WHAT IN EXCHANGE?, edited by Maria Dudzikowa, Sylwia Jaskulska. The work opens a new series of pedagogical publications entitled “School Culture” edited by Maria Dudzikowa and Ewa Bochno. In the reviewed paper, four substantively justified parts have been distinguished, which included texts reconstructing school operation using a military metaphor. The studied phenomena were interpreted in the context of the relationship between the strategy (the second part of this paper), the tactics (the third part of the publication) and the selected examples of activity (part four), in this case implemented in the school space. The authors of the text paid particular attention to an interdisciplinary theoretical perspective.

KEY WORDS: school culture, metaphor, military metaphor, language metaphor.